

RUSYA FEDERASYONU'NUN GÖÇ POLİTİKASI: GÜÇ MERKEZİ İNŞASI MI?¹

Kafkas Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi
KAÜİBFD
Cilt, 14, Sayı 28, 2023
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Makale Gönderim Tarihi: 23.07.2023 Yayına Kabul Tarihi: 26.12.2023

Niyazi İPEK
Dr. Öğr. Üyesi
Ardahan Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Ardahan, Türkiye
niyaziipek@ardahan.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-6893-4537

ÖZ | Uluslararası göç, Soğuk Savaş sonrası uluslararası ilişkiler sistemini etkileyen başlıca küresel meselelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Rusya Federasyonu (Rusya) da bu gündemle muhatap olmakta ve bu konuda politika geliştirmeye zorlanmaktadır. Bununla birlikte Rusya'nın izlediği ulusal ve uluslararası göç politikasının genel dış politikanın bir aracı olarak işlev gördüğü değerlendirilmektedir. Nitel araştırma yöntemiyle hazırlanan çalışma, neorealist bir teorik perspektifle ele alınmıştır. Buna göre Rusya'nın göç politikası, güç, egemenlik, güvenlik, yaşam alanı ve ulusal çıkar gibi geleneksel uluslararası ilişkiler kavramları ekseninde incelenmiştir. Bu bağlamda çalışmada, Rusya'nın grand stratejisinin *çok kutupluluk*, tali stratejisinin ise *güç merkezi inşa politikası* olduğu varsayımından hareketle Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası izlediği göç politikasına odaklanarak Rusya'nın ulusal ve uluslararası göçü dış politika aracı olarak yönettiği savlanmakta; bu dış politikanın güç merkezi inşasına yönelik bir seyir izleyip izlemediği analiz edilmektedir. Yapılan değerlendirme ve incelemeler, Rusya'nın uluslararası göçü araçsallaştırdığını göstermiş; buradan hareketle makale, Rusya'nın bu yolla güç merkezi inşa etme politikası uyguladığını savunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Rus dış politikası, uluslararası göç, Rusya'nın göç politikası
JEL Kodları: Z0, F5, J6

Alan: Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler
Türü: Araştırma

DOI: 10.36543/kauibfd.2023.037

Atıfta bulunmak için: İpek N. (2023). Rusya Federasyonu'nun göç politikası: güç merkezi inşası mı? *KAÜİBFD*, 14(28), 933-955.

¹ İlgili çalışmanın etik kurallara uygunluğu beyan edilmiştir.

MIGRATION POLICY OF THE RUSSIAN FEDERATION: IS POWER CENTER BUILDING?

Kafkas University
Economics and Administrative
Sciences Faculty
KAUJEASF
Vol. 14, Issue 28, 2023
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Article Submission Date: 23.07.2023 Accepted Date: 25.12.2023

Niyazi İPEK
Asst. Prof. Dr.
Ardahan University
Faculty of Economics and
Administrative Sciences,
Ardahan, Türkiye
niyaziipek@ardahan.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-6893-4537

ABSTRACT | International migration stands out as one of the key global issues that has influenced the international relations system in the post-Cold War era. The Russian Federation (Russia) is also confronted with this agenda and compelled to develop policies on this matter. However, the national and international migration policies pursued by Russia are considered to function as instruments of its overall foreign policy. The study, conducted through qualitative research methodology, has been approached from a neorealist theoretical perspective. Within the study, Russia's migration policy has been examined in the context of traditional international relations concepts such as power, sovereignty, domination, security, and national interests. In this context, this study focuses on Russia's post-Cold War migration policy, assuming that Russia's grand strategy is multipolarity and its subordinate strategy is a power center-building policy. The study argues that Russia manages migration as a foreign policy tool and analyzes whether this foreign policy follows a trajectory toward power center-building. The assessments and examinations revealed that Russia instrumentalizes international migration, and based on this, the article asserts that Russia implements a power center-building policy through this means.

Keywords: *Russian foreign policy, international migration, Russia's migration policy*

JEL Codes: *Z0, F5, J6*

Scope: *Political science and international relations*

Type: *Research*

1. GİRİŞ

Sovyetler Birliği'nin jeopolitik varlığının sona ermesi, yalnızca Rusya açısından değil, sistem açısından da köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. İki kutuplu yapı çözülmüş, sistemin öngörülebilir oluşu ortadan kalkmıştır. Yirminci yüzyılın son yarısında sistemi domine eden aktörlerden biri olan Rus devleti, aynı yüzyılın sonunda yeniden yapılanma ve sistemde yeniden konumlanma çabası içine girmişti. Buna mukabil ABD, yeni dünya düzeni söylemiyle uluslararası sistemi tek başına belirleyebileceği iddiası ve dış politikasıyla yirminci yüzyılın son on yılını yegâne hegemon olarak geçirmiştir.

Uluslararası ilişkilerde meydana gelen değişim, yalnızca sistem ve aktör düzeyinde yaşanmamıştır. Uluslararası ilişkilerin gündemi ve konuları da değişmiştir. Ana akım uluslararası teorilerin ve uluslararası ilişkiler çalışmalarının analiz düzeyi ve birimleri de değişmiştir. Buna göre insan hakları, iklim, çevre, uluslararası göç, dijital dönüşüm, bilişim teknolojileri, toplumsal güvenlik ve iş birliği gibi çalışma alanları ve konuları, uluslararası ilişkilerin gündemini daha yoğun olarak meşgul ederken konvansiyonel konular ve yaklaşımların ağırlığı nispeten azalmaya başlamıştır.

Bu noktada uluslararası göç, çok yönlü ve boyutlu etkileriyle uluslararası ilişkileri ve sistemin aktörlerini fazlasıyla etkilemeye başlamıştır. Üstelik uluslararası göç, aktörlerin yalnızca bir kısmını değil, neredeyse tamamını ilgilendiren bir boyuta ulaşmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle uluslararası ulaşım ve haberleşmede gözlenen artış, derinleşen bölgesel krizler ve küresel yoksulluktaki artış gibi faktörler, uluslararası göçü hem zaruri kılacak hem de onu kolaylaştıracak süreçleri doğurmuştur. Bu noktada Rusya, uluslararası göçün etkilediği devletlerden biri olarak bu süreçle mücadele etmek ve onu yönetmek zorunda kalmıştır. Rusya'nın, 1990'lı yıllar boyunca yaşanan kaotik geçiş sürecinin ardından, Putin iktidarı ile birlikte uluslararası sistemin etkin aktörlerinden biri olarak yeniden konumlanması, Rusya'ya uluslararası göçü dış politika aracı olarak tasarlama olanağı vermiştir. Nitekim Rusya, uluslararası göçü tehdit olarak kabul ettiği yaklaşımını değiştirmiş ve özellikle 2018 yılında yayımladığı Uluslararası Göç Konseptiyle birlikte uluslararası göçü, ulusal güvenliğinin kaynağı olarak değerlendirmeye başlamıştır. Başka bir ifadeyle Rusya, dış politikada manevra alanı açarak uluslararası göçü kendi lehine yönetmeye çalışmış, bu yolla bölgesinde etkinliğini geliştirmiştir.

Soğuk Savaş sonrası Rus dış politikası analiz edildiğinde Putin dönemiyle birlikte Rusya'nın uluslararası sistemde belirgin bir yeniden konumlanma yaşadığı ve Rusya'nın gerek Yakın Çevresinde gerekse küresel düzlemde etki üretmeye başladığı gözlenmiştir. Bu bağlamda uluslararası göç, Rusya için önemli bir manevra alanı açmıştır. Bu noktada Yakın Çevre kaynaklı

uluslararası göç, Rusya ile Yakın Çevre ülkelerinin ilişkilerini kolaylaştırırken mesela Çin'den kaynaklanan uluslararası göç, Rusya-Çin ilişkilerinin zayıf karnını oluşturmuştur. Buradan hareketle Rusya, uluslararası göç konusunda inisiyatif geliştiremeye ve uluslararası göçü dış politika aracı haline getirmeye odaklanmıştır. Bu bağlamda Rusya, uluslararası göç politikasını yeniden kurgularken dış politikada da uluslararası göçü araçsallaştırmıştır. Bunun örnekleri 2008 Gürcistan, 2014 Kırım ve 2022 Ukrayna merkezli gelişmelerde görülmüştür. Anılan bölgelerde kriz öncesi ve kriz sonrası meydana gelen nüfus hareketleri ve Rusya'nın bu bölgedeki kişilere vatandaşlık vermiş olması, Rusya'nın eylem ve söylem düzeyindeki manevra alanını genişletmiştir. Rusya gerek Ukrayna gerek Gürcistan'daki 'vatandaşlarının' güvensizliklerini ileri sürerek her iki ülkeye karşı kuvvet kullanmaktan çekinmemiştir.

Ulusal ve uluslararası göç politikası ile Yakın Çevresindeki nüfus hareketlerini kontrol etmeye çalışan ve bu yolla nüfuzunu geliştirme yoluna giden Rusya, merkezine kendisinin konumlandığı bir etki sahası da inşa etmeye çalışmaktadır. Bu noktada uluslararası göç politikası, Rusya'nın Putin dönemiyle birlikte gerek söylem gerek eylem düzeyinde savunduğu çok kutupluluk tezini gerçekleştirmek için fonksiyon üretmektedir. Bu bağlamda Rusya, çok kutupluluk iddiasını hayata geçirmek ve tahayyül ettiği çok kutuplu sistemin kutuplarından biri olmak için güç merkezi inşa politikası izlemiş ve kendi müttefiklerini konsolide edecek politikalar geliştirmiştir. Ulusal ve uluslararası göç politikaları da bu minvalde izlediği politikalar bütününe bir parçası olmuştur.

Çalışmada sözü edilen güç merkezi inşası, Rusya'nın savladığı çok kutupluğu elde etmek için inşa etmek zorunda olduğu etki merkezini ifade etmektedir. Zira çok kutupluluk iddiası, ancak Rusya'nın küresel etki yaratan kutuplardan biri olmasıyla somutlaşabilir. Rusya, güç merkezi inşasıyla küresel gelişmelere yön verebilecek veya en azından merkezinde yer aldığı güç öbeğini domine edecek bir etki üretme kapasitesi elde etmek istemektedir. Farklı derinlik ve genişlikte ilerleyen süreç, askeri, ekonomik, politik ve kültürel etki alanlarının var edilmesiyle yakından ilgilidir. Bu noktada uluslararası göç, Rusya'ya söz konusu etkiyi arttırma olanağı sunmakta, inşa ettiği güç merkezindeki manevra alanını genişletmektedir (İpek, 2019, ss. 290-294).

Çalışmaya konu olan göç hareketi, Rusya'nın beka alanı olarak tanımladığı Yakın Çevre ülkelerinden Rusya'ya yönelen uluslararası göçlerdir. Rusya, bu göç hareketlerini yönlendirebilmekte, meydana gelen nüfus hareketi üzerinde inşa edici (biçimlendirici) kuvvet uygulayabilmektedir.

Çalışma, sistemin anarşik yapısını tanıyan, uluslararası ilişkilerdeki güç mücadelesini yadsımayan, sistemin belirleyici aktörü olarak devleti görmeye

devam eden ve geleneksel bir uluslararası ilişkiler kavrayışına sahip olan neorealist bir açıdan ele alınmıştır (Gürler & Yolcu, 2022, s. 216). Neorealizm devletleri, kendi güvenliklerini sağlamak için güç kullanabilen ve rasyonel aktörler olarak görür. Bu mahiyet, devletleri güç elde etmeye sevk eder ve sistem düzeyinde de güç dengesi arayışına iter (Arı, 2002, s, 195). Bu önerme, Rusya'nın sistemde yeniden konumlanmasını ve güç arayışını açıklamaktadır. Sürekli değişen güç dengesi Rusya'yı, devinen bir denge içinde yeniden konumlanmaya ve kendi güvenliğini güç elde ederek ve sistemin güç dengesini sağlayarak elde etmeye sevk etmektedir.

Neorealizm, iç-dış politika ayrımını silikleştirdiği için de çalışmanın teorik çerçevesi olarak belirlenmiştir. Bu yaklaşım, Rusya'nın iç politikası ile dış politikası arasındaki ilintiye odaklanmayı ve göç politikasını hem iç hem dış politika açısından değerlendirmeyi olanaklı kılmaktadır. Öbür yandan, yapı ve sisteme odaklanan neorealizm, aktör ile sistem arasındaki ilişkiyi incelemeye de olanak tanımaktadır. Bu yönüyle teori, Rusya'nın göç politikası ile sistemi biçimlendirme çabasını incelemeye fırsat vermektedir. Waltz'ın dış politikayı iç politikanın devamı olarak lanse etmesi, bu aşamada çalışmanın eksenlerinden birini oluşturmaktadır (Waltz, 2009, s, 77). Zira Rusya'nın çok kutupluluk iddiası, iç siyasetinden bağımsız olarak anlaşılmaz ve izlediği uluslararası göç politikasının uzantılarının bu savla ilgisi, açık olarak ortaya konamaz. Dolayısıyla Waltz'ın yapısalcı realizm olarak da anılan teorik perspektifi, Rusya'nın göç politikasının hem Rus iç siyaset hem de Rus dış siyaset açısından değerlendirmek için elverişli araçlar sunmaktadır (Burchill, 2013, ss, 59-60). Bu perspektif, Rusya'nın dış politikasını anlamayı kolaylaştırmaktadır.

Uluslararası ilişkileri güç merkezli gören, ulusal çıkarı kutsayan ve devleti temel aktör olarak kabul eden Rus karar mekanizması, uluslararası göçü de bu prizmadan görmekte ve onu dış politikanın doğal bir konusu olarak ele almaktadır. Bu bağlamda, Rus siyasi elitinin uluslararası ilişkileri daha ziyade güçler dengesi ve güç eksenli kavrama eğilimi de neorealizmin savları ile örtüşmektedir (Necefoğlu, 2017, s. 55). Bu da bize teorinin salık verdiği önermeleri Rus siyasetinde görme ve Rus siyasetini açıklama olanağı sunmaktadır.

Bu minvalde çalışma, göçün araçsallaştırılmasına değinerek başlamakta ve küresel göç trendine atıf yaparak Rusya'nın bu konudaki yaklaşımına odaklanmaktadır. Ardından Rusya'nın izlediği göç politikasını incelemekte ve bunu, Rusya'nın ilan etmiş olduğu Göç Konseptine dayanarak açıklamaktadır. Son başlıkta ise Rusya'nın uluslararası göç politikası, Rusya'nın geliştirdiği çok kutupluluk iddiaları çerçevesinde tartışılmaktadır.

2. GÖÇÜN ARAÇSALLAŞTIRILMASI VE GÖÇ DİPLOMASİSİ

Göç, ekonomik, politik ve sosyal etkiler gibi geniş bir yelpazede sonuç üreten bir olgudur. Bu nedenle uluslararası aktörleri politika geliştirmeye ve inisiyatif almaya zorlamaktadır. Bu etkilere maruz kalan devletler göçü yönetmek, güvenlikleştirmek veya engellemek gibi çeşitli politikalar üretmektedir. Uluslararası göç kimi zaman da diplomasinin konusu ve dış politikanın aracı olarak kullanılmaktadır.

Uluslararası göç, devletler veya diğer uluslararası aktörler tarafından hedeflerine ulaşmak için taktik, stratejik veya operasyonel alanlarda kullanılmaktadır (Stager, 2014, s. 2). Greenhill de (2008) çalışmasında siyasi ve askeri savaş silahları olarak nüfus hareketlerinin araçsal manipülasyonunu ayrıntılı bir incelemesini sunmaktadır. Stratejik olarak tasarlanmış göç, uluslararası aktörler tarafından belirli bir bölgede ikamet eden nüfusun yapısını belirlenmiş amaca yönelik olarak artırmak, azaltmak veya değiştirmek için planlı olarak teşvik edilen veya manipüle edilen iç veya dış göçleri ifade eder (Greenhill, 2008, s. 7). Bu bağlamda göç, yalnızca insani süreç olarak değil, kalkınmanın, ekonominin, siyasetin ve dahi dış politikanın aracı olarak değerlendirilmektedir. Çok yönlü etkiler üreten ve çeşitli süreçleri doğrudan etkileyebilen göç, bu kapasitesi nedeniyle değişik alanlarda iç ve dış politikanın aracı olarak kullanılmaktadır.

Uluslararası göçün araçsallaştırılması olarak ifade edilen söz konusu süreç, çeşitli tartışmaların gündeminde yer alsa da bugün devletlerin sıkça başvurduğu bir politikayı ifade etmektedir (Temizer, 2022). Bu noktada bir taraftan uluslararası göçe karşı temkinli tutumunu sürdüren öbür taraftan onu nitelikli nüfusun kaynağı olarak görünen Rusya, uluslararası göçü araçsallaştıran aktörlerden biri olarak ileri çıkmaktadır. Yakın Çevre ülkelerinden kaynaklanan göçe şiddetle maruz kalan Rusya, aynı zamanda göçü dış politika aracı olarak biçimlendirme fırsatı da elde etmektedir. Bu ise Rusya'ya diğer devletler karşısında hareket alanı açmakta ve göçü diplomasinin bir aracı olarak kullanma olanağı sunmaktadır (Adamson & Tsourapas, 2018, s.118).

Anlaşılabileceği üzere göç, devletler arasındaki ilişkilerin önemli bir konusu olmaya başlamış ve bu, "göç diplomasisi" kavramının gelişmesini beraberinde getirmiştir (Özdal & Argalı, 2022, s. 21). Özellikle Soğuk Savaş sonrasında nüfus hareketleri artmış ve küreselleşmeyle birlikte bu hareket, küresel nitelik kazanmıştır. Böylece devletler arası ilişkilerin bir ögesi haline gelen göç, giderek daha yoğun biçimde dış politikanın aracı olarak işlev görmeye başlamıştır. Literatürde "göç diplomasisi" olarak alan bulmasıyla birlikte de (Adamson & Tsourapas, 2019, s. 115) dış politikanın esas yöntemi olan ve uluslararası sistemdeki aktörler arasındaki ilişkilerin barışçıl yollar ve müzakerelerle yürütülmesi anlamına gelen geleneksel diplomasinin önemli bileşenlerinden biri

haline gelmiştir (Özdal, 2013, s. 4).

Göç diplomasisi, dış politik eylemlere meşruiyet kazandırmak ve hareket alanı açmak gibi gerekçelerle devletler arası ilişkilerde giderek daha fazla uygulama alanı bulmaktadır. Bu noktada sistemin çeşitli aktörleri göçü araçsallaştırmakta, özellikle devletler, bunu politik amaçlarına ulaşmak için kullanmaktadır. Başka bir ifadeyle, göç tarihinin oldukça eskiye uzandığı akılda tutulduğunda, günümüzde yeni olanın göç değil, göçün uluslararası ilişkilerin güçlü bir argümanına dönüşmesidir. Bu ise aktörleri göçe karşı duyarlı kılmakta ve kimi zaman da onu politikanın aracına dönüştürmektedir.

Rusya söz konusu olduğunda, göçü hem iç siyaset hem de dış siyaset aracı olarak kullanmanın örneklerine hem İmparatorluk döneminde hem SSCB döneminde rastlanmaktaydı (Özel Özcan & Sevindik, 2022, s. 61). Rusya bu mirası devralmış ve insan hareketlerini hem iç hem dış işlerinde bir araç olarak zaman zaman kullanmaya devam etmiştir. Buna göre Rusya, özellikle Yakın Çevreden kaynaklanan göçe yönelik uygulamalarını kimi zaman sıkılaştırıp kimi zaman da yumuşatma yoluyla Yakın Çevresi üzerinde etki üretmek istemektedir; ülkeleri için ciddi bir döviz kaynağı (remittance) olan işgücü göçünü, Yakın Çevre ülkelerini konsolide etme aracı olarak kullanmaktadır. Ülkesine döviz girdisi sağlayan ve ülkesindeki işsizlik oranlarını aşağı çeken bu göçmen nüfus, kaynak ülkelerin istikrarına hizmet ederken Rusya açısından hem işgücü ihtiyacının karşılanmasına hem de ikili ilişkilerde lehine bir denge oluşturmasına hizmet etmektedir. Bu noktada işçi göçü, Rusya ile Yakın Çevre ülkeleri arasındaki ikili ilişkilere yansımış ve ilişkilerin dengesini etkilemiştir (Durmuş & Asma, 2021).

Rusya'nın merkezde yer aldığı ve Ukrayna, Gürcistan ve Ermenistan ile yakın zamanda yaşadığı sorunların zaafiyet yarattığı Yakın Çevre ile çevrelendiği güç merkezi, süregiden göç hareketleri sayesinde kuvvetleneceğe benzemektedir. Zira BM'nin Dünya Nüfus Beklentileri endeksi, 2050 yılına kadar Orta Asya nüfusunun %36 civarında artacağını öngörmektedir (Makhanov, UN Population Prospects: Case of Central Asia, 2020). Rusya'nın bölgedeki en cazip ülke olma konumunun yakın gelecekte değişmeyeceği varsayımından hareketle, Rusya'nın orta vadede çekim merkezi olmaya devam edeceği ve göç hareketleri vasıtasıyla bölge ülkeleri üzerinde kontrol sağlamaya çalışacağı öngörülebilir. Rusya, bir göç merkezi olarak güçlü bir çekim merkezidir ve bu çekim gücü ona Orta Asya ülkeleri açısından Rusya'nın nüfuzunu güçlendiren bir arka plan sunmaktadır (Özel Özcan & Sevindik, 2022, s. 62). Dolayısıyla Rusya, özellikle Yakın Çevresinde kaynaklanan ve işgücü niteliği belirgin olan göçü diplomasi konusunu yapmaya ve dış ilişkilerinde araçsallaştırmaya devam edecektir.

3. KÜRESEL GÖÇ TRENDİ VE RUSYA'NIN KONUMU

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin verilerine göre 2022 yılı sonu itibariyle 108,4 milyon kişinin zorla yerinden edildiği; 35,3 milyon kişinin mülteci durumuna düştüğü ve 5,4 milyon kişinin sığınmacı olduğu görülmektedir (UNHRC Türkiye, 2023). Bununla birlikte 2021 yılı itibariyle göçmen sayısının 281 milyonun üzerinde olduğu görülmüştür (McAuliffe & Triandafyllidou, 2021, s. xii). Üstelik bu sayı yıldan yıla büyümektedir.

Dünya nüfusunun %3'ünü aşan söz konusu insan hareketliliği, büyük ölçüde gelişmiş ülkeler yönünde gerçekleşmektedir. UNHRC'nin 2020 yılı bölge raporunda en büyük göç koridorlarının gelişmekte olan ülkelere ABD, Fransa, Rusya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan gibi daha büyük ekonomilere doğru oluşma eğiliminde olduğunun altı çizilmektedir (UNHRC Regional Summaries, 2020, s. 132). Söz konusu rapordaki veriler, Rusya'nın şimdi olduğu gibi bundan sonra da ciddi bir uluslararası göçle muhatap olacağına dair öngörülerini desteklemektedir. Zira Rusya, küresel göç trendinin merkezinde yer almasa da kendi Yakın Çevresinin en cazip ülkelerinden biridir ve özellikle BDT üyesi ülkelere ciddi miktarda göçmen almaktadır (IOM, 2020, s. 72).

Rusya özelinde değerlendirildiğinde, uluslararası göçün önemli bir kısmının iş gücü göçü olduğu; gönüllü, dönemlik ve düzenli gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Resmi veriler esas alındığında, Covid-19 salgını öncesinde 2012-2017 yılları arasında Rusya'da yıllık ortalama 3 milyon göçmenin çalıştığını görmek mümkündür. Bu sayı, Rusya'nın çalışabilir nüfusun %3-4'üne tekabül etmektedir. Göçmen işçilerin önemli bir kısmı kalifiye olmayan iş gücünü oluşturmaktadır. 2012-2017 yılları arasında Rusya'da yaşayan yabancı sayısı ise 1 milyonun üzerinde hesaplanmıştır (Kremlin, 2018). BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin 2020 raporu incelendiğinde dünyada en çok göçmen barındıran ilk beş ülkeden birinin 12 milyonla Rusya olduğu görülmüştür. Buna göre Rusya'da çalışan her beş işçiden birinin göçmen olduğu anlaşılmaktadır (Sputnik, 2021). Rusya Federasyonu İstatistik Kurumu'nun verileri incelendiğinde, Rusya'da yaşayan göçmenlerin büyük bir kısmının BDT üyesi ülkelere geldiği görülmektedir (Rosstat, 2023; Emiss, 2023). Kazakistan bu konuda başı çekerken onu Tacikistan, Özbekistan, Ermenistan ve Kırgızistan izlemektedir. Sosyal Anket Enstitüsü verileri ise göçmenlerin çoğunluğunun ticaret, hizmet, inşaat ve ulaşım sektöründe çalıştığı ortaya koymaktadır (Türkrus, 2019).

Rusya'ya yönelik uluslararası göç, Rus ekonomisi için gerekli olan iş gücünü oluşturması bakımından önemlidir. Rusya'dan yabancı ülkelere giden iş gücü yıllık 60 bin civarındayken Rusya'ya yönelen göçmen sayısı yıllık ortalama 10 milyondur (Kremlin, 2018). Rusya'ya yönelen göçmenlerin ekseriyetle niteliksiz oluşu, Rusya'nın ihtiyaç duyduğu kalifiye iş gücü ihtiyacını karşılayamamaktadır. Bu noktada Rusya'ya yönelen göç, genelde işçi göçü

sınıfına girmekte ve “gönüllü” olarak nitelenen göç türüne dahil olmaktadır. Dolayısıyla bu göç türünün temel motivasyonunun ekonomik ve sosyal olanaklar olduğu görülmektedir. Üstelik göçmenlerin önemli bir çoğunluğunun BDT ülkelerinden geldiği düşünüldüğünde karşımıza özel bir durum çıkmaktadır (Demintseva, Mkrtyan, & Florinskaya, 2018, s. 10). Rusya, Yakın Çevre ülkelerinden gelen göçleri doğal olarak diğer göçlerden ayırmakta ve göç mevzuatını bu durumu gözetenek düzenlemektedir. Mesela 2017 yılı itibariyle ülkede 4,5 milyon BDT menşeli göçmen bulunmaktayken bunun önemli bir kısmının resmi kayıtları veya çalışma izinleri bulunmamaktaydı. Ancak resmi makamlar bu kişilerin çalışmasına ve Rusya’da bulunmasına müsaade etmekteydi (Abaşın, 2018). Böylelikle Rusya’nın göçmenlere karşı takındığı tutumun, uygulama düzeyinde farklılaştığı anlaşılmaktadır.

Yukarıda anlatılanlar bize, Rusya’nın Yakın Çevresine ama özellikle BDT’ye yönelik özerk bir göç uygulamasına sahip olduğunu düşündürmektedir. Rusya’da bulunan yabancı vatandaşlar çeşitli resmi evraklara gereksinim duyarken BDT üyesi ülkelerin vatandaşları belirli bir ölçüde ayrıcalık görmektedirler. Buna Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) üyesi ülkelerin vatandaşları da eklendiğinde, Rusya’nın göç politikasının standardı yansıtmadığı görülmektedir (Abaşın, 2018). Başka bir ifadeyle Rusya’daki göç kaynağının önemli bir kısmını oluşturan BDT ülkelerinden gelen göçmenlerin durumunu düzenleyen yasal mevzuat müttefiklik ilişkisinden ileri geldiği için Rusya’nın uluslararası göçe ilişkin politikası da bu durumu öngörmekte ve çok katmanlı olarak düzenlenmektedir. Bu noktada Rusya, BDT ülkelerinden kaynaklanan göçlerde avantajlı yasalar ve uygulamalar sağlamaktadır (Adamson & Tsourapas, 2018, s. 122).

4. RUSYA’NIN GÖÇ KONSEPTLERİ

Uluslararası göç, Rusça akademik literatürde oldukça geniş bir biçimde yer almaktadır. Rus yazınında uluslararası göç, nüfus hareketleri ve planlı yer değiştirmeler; göçle ilgili ekonomik, politik, kültürel politikalar; uluslararası göçün yönetimi ve göçmenlerin ülkeye yerleştirilmesi ve uyumunu dahil ederek nihayetinde ulusal güvenlikle ilintilendirilir. Uluslararası yazınsa göçü uluslararası göçün yönetimi ve ulusal olanaklara entegrasyonu olarak nispeten sınırlı bir çerçevede; ulusal ve uluslararası güvenliğe odaklanan bir boyuttan ele alır. Uluslararası yazınla kıyaslandığında göçle ilgili Rus yazınının, göçü iç ve dış göç olarak ayırmadığı ve her ikisi arasında koordinasyonu öncelediği görülmektedir (Gaeva, 2018, s. 25). Bu yaklaşım, Rusya’nın göç politikasını daha girift kılmakta, buna karşılık dış politikada daha kullanışlı bir araç haline getirmektedir. Bu yolla Rusya, Yakın Çevresinde meydana gelen göç hareketlerini kendi nüfuzunu pekiştirmek amacıyla denetlemeyi ve yönetmeyi

sağlamaktadır.

Uluslararası göçe maruz kalan ve bunu araçsallaştırmayı başaran Rusya, uluslararası göçü aynı zamanda güvenlikleştirmekte ve ona karşı sistematik bir politika geliştirmektedir. Geliştirilen resmi politikanın tarif edildiği göç konseptlerinde göçe yaklaşımın zamanla değiştiği gözlenmektedir. 2003 yılında kabul edilen Rusya Federasyonu'ndaki Göç Süreçlerinin Düzenlenmesi Konsepti'nde milliyetçiliği tetiklediği, terörizmi beslediği, Rusya'nın sınırlarının belirli bölümlerinde güvensizliğe yol açtığı, insanların yaşam kalitesini düşürdüğü ve ekonomik istikrarsızlık ve sosyal çatışmalara yol açtığı gerekçesiyle olumsuzlanan uluslararası göç (MİD RF, 2003), 2012 yılında ilan edilen Rusya Federasyonu Göç Konsepti'nde ulusal güvenliğin sağlanmasına, güvenliğin pekiştirilmesine, Rus nüfusunun refahının sağlanmasına, Rusya'nın nüfusunun kalıcı istikrarını ve artışına sağlamasına ve ekonomik kalkınmaya hizmet etmesine etkileri yönüyle daha ziyade güvenlikle ilişkilendirilmiştir. (Kremlin, 2012).

2018 yılında ilen edilen Rusya Federasyonu Göç Konsepti ise göç süreçlerini düzenleme pratiğinin analizine ve ulusal ve küresel göç sorunlarına ilişkin modern bir anlayışa dayanmaktadır (Kremlin, 2018). Önceki konseptlerde gözlenen tepkisel yaklaşımın aksine son konsept, inisiyatifi ele alan ve göç sürecini çok yönlü olarak yönetmeyi öngören proaktif bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Göç konsepti, göç politikasının uygulanmasını etkileyen temel belgeler ve konseptlerle ilgi ve aralarında karşılıklı tamamlayıcılığı sağlayacak şekilde planlanmıştır (Kremlin, 2018, Madde 3). Bununla birlikte Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi, 2025 Aşırıçılıkla Mücadele Stratejisi, Rusya Federasyonu Bilimsel ve Teknolojik Kalkınma Stratejisi, 2030 Devlet Kültür Politikası Stratejileri, 2025 Uzak Doğu ve Baykal Bölgesinin Sosyo-Ekonomik Kalkınması Stratejisi ve 2025 Demografi Politikası Konsepti gibi çeşitli politika ve konseptlerle uyumu gözetilmiştir. Göç politikasının bu denli geniş bir kavramsal ve siyasal zemine oturması, göç politikasının Rus devlet politikasının ayrılmaz bir parçası haline geldiğini ve geniş bir spektrumda değerlendirildiğini göstermektedir.

Yine bu Konsept, Rusya'ya yönelen göçleri Rusya'nın sosyo-ekonomik başarısı, BDT üyeleri arasındaki tarihi ve kültürel bağlar ve aralarındaki vizesiz seyahat rejimi ve Avrasya Ekonomik Birliği'nin varlığı ile açıklamaktadır (Kremlin, 2018, Madde 4). Ne var ki uluslararası göçün kaynağı ne olursa olsun bu göçün yönetilmesi, Rusya'nın iktisadi ve demografik kalkınmayı ve istikrarı sağlamasına, emek piyasasının büyümesine, etnik ve dinler arası barışın tesisine hizmet edecek biçimde programlanmaktadır. Konseptin ana hatları incelendiğinde, uluslararası göçün Rusya'nın yaşadığı demografik sıkıntıdan

kurtulma yolu olarak görüldüğü değerlendirilmektedir (Denisenko, Fursa, Haraeva & Çudinovsky, 2003, s. 11). Sahip olduğu geniş topraklara karşın nüfusunun az oluşu, Rus devleti için böylesi bir sorunsalı da meydana getirmektedir (Andreev & Vişnyovski, 2014). Bu nedenle sosyo-ekonomik kalkınma dinamiğinin asli unsurunun Rus nüfusu olduğu belirtilse de uluslararası göçlerle ülkeye gelen nüfusa belirli roller biçildiği de anlaşılmaktadır.

Rusya'ya göç eden nüfus, Rusya üzerinde çok boyutlu etkiler meydana getirmektedir. Göçmenlerin beraberinde getirdikleri kültürleri, yaşam alışkanlıkları, tüketim davranışları, sosyal hayatta var olma biçimleri gibi etmenler, Rusya'yı çok boyutlu politika geliştirmeye zorlamaktadır. Rus kültürünü ve dilini koruma gayesi bu politikaları şekillendiren faktörlerin başında gelirken, göçmenlerin uyumu ve topluma entegrasyonunu sağlamak konusunda da büyük çabalar gözlenmektedir. Tedbirler yalnızca klasik güvenlik açısından değil, genişletilmiş güvenlik anlayışı açısından da alınmaktadır. Rus hükümeti, sınır güvenliğini ve geçiş denetimlerini arttırmakla ve göçmen bürolarını aktif şekilde geliştirmekle kalmamakta, aynı zamanda Rus dili ve kültürünün Yakın Çevresinde etkin şekilde öğrenilmesini ve benimsenmesini de sağlamaya çalışmaktadır. Bu noktada Rus Dünyası Vakfı ve Rus kültür merkezlerinin Yakın Çevre ülkelerindeki etkinliğinin önemli ölçüde artışı bununla açıklamak mümkün görünmektedir (Ruskiy Mir, 2021).

Rusya'nın geliştirdiği Göç Politikası Konsepti'nin başarısı devletin uyguladığı kalkınma, eğitim, kültür, iç ve dış politik uygulamalardaki başarısına bağlanmıştır (Kremlin, 2018, Madde 17). Bununla birlikte uluslararası yaptırımlar karşısında farkındalığın oluşturulmasına vurgu yapılmaktadır ki bu, Rusya'nın uyguladığı göç politikasının genel dış politikayla ilişkisine işaret etmektedir. Zira Batılı aktörlerin Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar Rusya'nın ekonomik, sosyal ve politik hareket alanını sınırlamaktadır. Bu nedenle Rusya'nın uluslararası göç politikası, Rusya'nın kendi etki bölgesindeki jeopolitik konumunu pekiştirmeye ve etkinliğini arttırmaya daha fazla odaklanmaktadır. Bu yöndeki beklenti, gerçekleşen göçü bu amaca yönelik kullanılacak bir dış politika aracına dönüştürmektedir.

Yine Konsept, göç politikasının Rusya'nın dış politikası ve vatandaşlarının üstün çıkarı gözetilerek düzenlendiğini iddia etmektedir. Rusya'nın nüfusunun bölgesel ve etno-kültürel yaşam tarzının çeşitliliği dikkate alınarak düzenlenen Konsept, merkezi ve yerel yönetimlerin koordineli çalışmasını öngörmektedir. Belge ayrıca göç işlemlerini ve göçmenlerin Rusya'ya girişlerini; Rus vatandaşların ülke dışına çıkış ve yabancı vatandaşların Rusya'ya yerleşme işlemlerini kolaylaştırmayı ve Rusya'ya gelen göçmenlerin toplumsal adaptasyonunu kolaylaştırmayı hedeflemektedir (Kremlin, 2018,

Madde 23).

5. GÜÇ/KAYNAK UNSURU OLARAK ULUSLARARASI GÖÇ

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Rusya'nın nüfusunun azalması, çeşitli güçlükleri ve riskleri beraberinde getirmiştir. Yeniden yapılanma ve iktisadi kalınma için duyulan işgücü ihtiyacını giderme, bunlardan biriydi. Eski Sovyet ülkelerinde Rus kökenliler Rusya'ya yönelirken, nüfusun bir kısmı da Almanya ve İsrail'e göç etmiştir (Denisenko vd., 2003, s. 8). Bunun yol açtığı iş gücü açığı, Yakın Çevre ülkelerinden ve gelişmiş ülkelerden temin edilmeye çalışılmıştır. Durum günümüzde düzelme seyri izlese de Rusya, kalifiye iş gücüne halen büyük oranda ihtiyaç duymaktadır. Rusya Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının açıklamalarına göre Rusya'nın 2030 yılında kadar 2,5 milyon işgücüne daha ihtiyaç duyacağı tahmin edilmektedir (Vedomosti, 2023).

Rusya'nın nüfus artış oranları dikkate alındığında, uluslararası göçün işgücü kaynağı olarak değerlendirilmeye devam edeceği görülmektedir. Bu doğrultuda Rusya, nitelikli göçü teşvik etmek amacıyla göç politikasında çeşitli iyileştirmelerde bulunmuştur. 2006 yılında gerçekleştirilen ve resmen istihdam edilen yabancıların sayısını hemen hemen iki katına çıkaran reformlar, 2010 yılında gerçek kişilere ve 2015 yılında tüzel kişilere verilen patent hakları, yine 2010 yılında Rusya'da çalışmak isteyen yüksek nitelikli yabancı uzmanlar için özel koşulların sunulması gibi girişimler ve uygulamalar, bu doğrultuda atılan adımlar olarak kayda geçmelidir (Demintseva, 2018, s. 14).

Rusya'nın ihtiyaç duyduğu niteliksiz işgücünü Yakın Çevresinden karşıladığı görülmektedir. Nitekim Rusya Stratejik Araştırmalar Merkezi raporunda Rusya'ya vize almadan girebilen BDT üyesi ülke vatandaşlarının, en büyük iş gücünü oluşturduğu belirtilmektedir (Demintseva, 2018, s. 9). Bundan kaynaklı olarak da Rusya, uluslararası göçü müttefiklik ilişkisi içinde olduğu ülkelerle koordineli şekilde yönetmek durumundadır. Bu durum, Rusya'ya önemli bir hareket alanı açmakta ve uluslararası göç, Rus dış politikasında bir manivela aracı olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada Rusya, uluslararası göç ve ülkesine yönelik göç konusunda uluslararası iş birliği geliştirmeyi, ittifak sisteminde birlikte yer aldığı ülkelerle serbest seyahat ve üretim faktörlerinin serbest dolaşımı gibi hususları da incelemektedir. Bu durum bize Rusya'nın uluslararası göçü Yakın Çevresindeki etkinliğini arttırmanın yolu olarak değerlendirdiğini göstermektedir.

Rusya'nın kalifiye işçi göçünü incelemesi ve uluslararası göçü BDT ile ilişkilerinde bir araç olarak kullanması, çeşitli güçlüklerin yaşanmasına engel

olmamaktadır. Bu bağlamda Rusya'nın maruz kaldığı Çinli işgücü göçü, Rus karar vericileri tarafında ulusal güvenlikle ilişkilendirilmekte ve güvenleştirilmektedir. Zira, Çinli işçilerin Rusya'da uzun süre ikamet etmeleri, yoğun olarak yerleşmeleri ve yaşadıkları bölgelerde Çin kültürünü hâkim kılmaları, güvenlik endişelerini beslemektedir. Rusya'daki Çinli nüfusun uyandırdığı endişe, Sarı Tehlike olarak adlandırılmaktadır. Bu ise ikili ilişkileri gelişen ve çok kutupluluk söyleminde birleşen Rusya ve Çin ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Bu durum, Rusya'nın izlediği uluslararası göç politikasını güçleştiren başlıca etmenlerden biri olarak sayılmalıdır.

Rusya'nın tüm iyileştirme, nitelikli göçmenleri ülkesine çekme ve mevcut göçmenlerin yönetimini sağlama amacıyla atmış olduğu adımlara karşılık göç politikasında eleştiriye açık olan çokça unsur bulunmaktadır. Rusya, yabancıların çeşitli haklara erişimlerinin olması gereğini kabul etmekle birtakım iyileştirmeler gerçekleştirse de göç politikasının, göçmenlerin Rus toplumuna entegrasyonu konusunda hala eksikleri bulunmaktadır. Zira oturma ve çalışma izinlerinin alınması noktasında göçmenlerin oldukça zorlandıkları gözlenmektedir. Göç çalışmaları gerçekleştiren ve ülkelerin göç politikalarını puanlayan Migrant Integration Policy Index MIPEX'e göre Rusya göçü, entegrasyonu sağlamadan yöneten bir ülkedir (MIPEX, 2020).

Resmi konseptler ile reel politik arasındaki bu fark, Rusya'yı, yabancıların daimî ikametgahı konusunda birtakım iyileştirmeler yapmaya zorlamıştır. 2019 tarihli ve 115 sayılı Federal Kanun uyarınca daimî oturma izni alabilen göçmenler, izinlerini yenilerken işlemlerini eskiye oranla daha güvenle gerçekleştirmektedir. Ancak, bu değişiklikler oldukça mütevazıdır ve Rus entegrasyon politikasında yalnızca küçük adımlara işaret etmektedir (MIPEX, 2020). Rusya'da bulunan göçmelerin önemli kısmının niteliksiz oluşu, doğal olarak düşük sosyal sorumluluk gerektiren ve az kazanç sağlayan işlerde istihdam edilmelerini ve kamuda oldukça sınırlı sayıda görev almalarını beraberinde getirmektedir. Bu durumda göçmenlerin ailelerini yanlarına almaları ve onların yaşam kalitelerini arttırmaları kolay gerçekleşmemektedir (OCHA, 2015). Bu durumun nitelikli göçmen iş gücü açısından benzer olmadığını belirtmek gerekir. Nitelikli iş gücü, ailesinin Rusya'ya getirilmesi ve ikametlerinin sağlanması noktasında güçlülükle karşılaşmazken niteliksiz iç gücü için durum tersinedir (MIPEX, 2020).

Uluslararası kuruluşların ve çeşitli bağımsız örgütlerin belirttiği olumsuzlukların gerçeği yansıtmasının yanında, Rusya'nın göçmenlere yönelik

takındığı tutumun her göçmen grup için aynı olmadığını belirtmek gerekmektedir. Kayıt dışı göçmenlerin maruz kaldığı zorlayıcı uygulamalar, Rusya'nın Yakın Çevresinden yönelen kayıtlı göçmenler söz konusu olduğunda değişebilmektedir. Uygulamalardaki çifte standart, göç yönetiminde çelişkili bir görünüm ortaya çıkarmaktadır. Bir yandan hukuki süreçlerin kolaylaştırılmasına yönelik resmi uygulamalar ve göçmenlerin maruz kaldığı psikolojik ve fiziksel şiddet olayları, diğer taraftan ise kayıt dışı göçe göz yumulması ve kalifiye olmayan işgücünün Rusya'da kalışının zımnen teşvik edilmesi, çelişkileri görünür kılmaktadır. Söz konusu çelişkili görünüm, uygulamada belirsizliği beraberinde getirmekte ve sistematik ve bütüncül bir göç politikasının oluşmasını zorlaştırmaktadır.

Yukarıda söz edilen yaklaşım, göçün halen bir ulusal tehdit olarak görülmesiyle nispeten açıklanabilmektedir. Toplumsal güvenlik endişeleri ve göçün güvenleleştirilmesi, gerek görüldüğünde göçmenlerin kolayca sınır dışı edilebilmesi seçeneği, Rusya'nın taşıdığı toplumsal güvenlik kaygılarıyla ilintilidir. Özellikle Ortadoğu ve Afganistan gibi istikrarsız coğrafyalardan kaynaklanan ve Batı'ya yönelen göç, Çinli işçilerin uzun dönemli ve yoğun göçleri gibi faktörler bu korkuları beslemektedir (Kremlin, 2018, Madde 10). Buna karşı, göçmenlerin asayiş sorununa neden olduğunu söylemek güçtür. Zira göçmenlerin çok azı suça karışmakta; ceza alanların çok azını göçmenler oluşturmaktadır (Yakimov, 2018). Dolayısıyla Rusya'da yaşanan korkunun nedeni somut tehditlerden ziyade kimlik eksenli toplumsal güvenlik kaygılarıdır. Dağılma psikozu ve kimlik temelli tartışmaların Rus toplumsal yaşamında hala gündemde olduğu düşünüldüğünde, yaşanan endişenin temelsiz olmadığı değerlendirilebilir.

Rusya'nın 2018 yılında ilan ettiği göç konsepti ile çeşitli ilke ve öncelikleri belirlemiş olduğu uluslararası göç politikası esnek ve proaktif bir karakter sergilemektedir. Mesela Ukrayna kaynaklı uluslararası göç karşısında yeniden pozisyon alan Rus karar vericiler, Rusya'nın bu alandaki kabiliyetinin geliştiğini ve izlediği genel dış politika ile koordineli olduğunu göstermektedir (Huramov, 2022).

2018 yılında ilen edilen Uluslararası Göç Konsepti, giderek ekonomi-güvenlik eksenli bir zemine kaymıştır. Dolayısıyla Rusya'nın izlediği göç politikası, fırsat yaratan liberal/sosyoekonomik önceliklerin gözetildiği bir nokta ile güvenlik öncelikli bir diğer nokta arasında konumlanmaktadır. Göç ile ilgili karar mekanizmasında Güvenlik Konseyinin artan etkisi, bu görüşü desteklemektedir. Öyle görünmektedir ki Rusya, bu süreci daha açık olarak

güvenlikle ilişkilendirilecek ve daha belirgin biçimde dış politika alanında araçsallaştıracaktır.

6. RUSYA’NIN ÇOK KUTUPLULUK İDDİASI VE ULUSLARARASI GÖÇ POLİTİKASI

1990’lı yıllarda yaşanan sancılı geçiş döneminin ardından 1999 yılında başkanlığa vekalet eden Putin, Mart 2000 seçimlerinin ardından iktidara gelmiş ve Rusya’nın uluslararası sistemde yeniden konumlanmasını sağlayarak onu, sistemin güçlü aktörlerinden biri haline getirmiştir. Rusya sistemin çok kutuplu olduğunu iddia etmeye başlamış ve bunu gerçekleştirmek için de merkezde kendisinin yer aldığı bir güç merkezi inşa etmeye girişmiştir. Üstelik Rusya, sistemin çok kutupluluğu iddiasının tek sahibi değildir. Çin de Soğuk Savaş döneminin ardından sistemin çok kutuplu olduğunu savunmuş ve ABD’nin tek yönlü küresel siyasetini eleştirmiştir.

Aralarında rekabet alanı bulunan Rusya ve Çin, birlikte hareket etmesi halinde elde edecekleri kazanımın yüksek değer ifade etmiş olduğunu değerlendirmiş ve çok kutupluluk söylemini en üst düzeyde dillendirmiştir. Bu söylem, iki taraf arasında çeşitli anlaşmaların yapılmasını ve Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) çatısı altında kurumsallaşarak güçlenmesini beraberinde getirmiştir. Ancak bu birliktelik, daha ziyade ABD karşıtlığı üzerine odaklanmıştır ve Rusya, kendi etki alanı olarak tanımladığı Avrasya bölgesinde başkaca bir aktörün etki kurmasını istememektedir. Zira Çin, bölgede ekonomik ve finansal anlamda her geçen gün artan bir nüfuz alanı inşa etmektedir.

Rusya, kendi çıkar sahasındaki Çin etkisini sınırlandırmanın yolunu, bölgedeki aktörlerin sosyoekonomik, askeri ve politik açılardan kendisine yaklaştırmakta bulmuştur. Ukrayna, Azerbaycan ve Gürcistan ile yaşanan askeri ve siyasi gelişmeler, Rusya’nın bölgedeki etkinliğini sınırlasa da Orta Asya, Rusya’nın güçlü biçimde domine ettiği bölge olmayı sürdürmektedir. Askeri anlamda Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ), politik anlamda BDT, ekonomik anlamda Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) gibi bölgesel örgütler Rusya’nın bu amacına hizmet etmeye devam etmektedir. Bununla birlikte Rus Dünyası, Rossotrudniçestvo (Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurt Dışında Yaşayan Vatandaşlar ve Uluslararası İnsani İş birliği İçin Federal Ajans), Rusya Adası ve Avrasyacılık gibi söylem, yaklaşım ve kurumlar, Rusya’nın yumuşak gücünü arttıran önemli faktörler olarak rol oynamaktadır. Bunlarla birlikte Rusya göçmenleri, göç akını ve diasporayı göç diplomasisinin bir aracı olarak kullanarak bölgede yumuşak güç elde etmeye yönelik sistematik bir tavır geliştirmiştir.

Rusya, Yakın Çevre ile arasındaki ilişkilerde kendi lehine bir durum yaratmak için göç politikasını devreye sokmaktadır. Bu yolla zaten ekonomik, politik, kültürel ve askerî açıdan bir çekim merkezi olan Rusya, özellikle Orta Asya ülkeleri nezdinde kendi lehine bir konjonktür yaratmaktadır (Demintseva, 2018, s. 15). Nihayetinde ise ekonomik açıdan zayıf olan ve ülkelerindeki istikrarın Rusya ile kurulan ekonomik ve askerî ilişkilere bağlılığı yüksek olan Orta Asya ülkeleri ile Rusya arasındaki asimetrik ilişki, Rusya lehine daha da gelişmektedir. Geline nokta, Rusya'nın arzu ettiği etki gücünü arttırmakta, Rusya'yı bölgede daha etkin bir aktör haline getirmektedir.

Yukarıda anlatılanlar ışığında düşünülecek olursa, Rusya'nın izlediği göç politikası vasıtasıyla Yakın Çevre ülkeleriyle inişli çıkışlı olan ilişkilerinde manevra alanı açmak ve nihayetinde etkinliğini arttırmak istemesi, geleneksel Rus yaklaşımı olarak ifade edilebilir. Ukrayna, Gürcistan ve Ermenistan ile kötüleşen ikili ilişkilerde Rusya, etki alanından çıkmaya teşebbüs eden bu ülkelere karşı kimi zaman şiddete baş vurmuş kimi zaman da siyasi ve askerî açıdan zor durumda bırakmıştır. Nihai amacı Rusya'nın egemenliğini yeniden tesis etmek olan bu politikalar aynı zamanda çok kutupluluk iddiasının gerçekleştiği bir güç merkezini inşa etmektir. Zira Rusya'nın hâkim olduğu bir güç merkezi, yine Rusya'nın iddia ettiği kutuplardan birini ortaya çıkaracaktır. Böylece ABD, AB, Çin ve Hindistan gibi aktörlerle birlikte Rusya da çok kutuplu dünyanın etkin hegemonlarından/kutuplarından biri olabilecektir. Rusya ancak bu şekilde iddiasını somutlaştırabilir ve bölgesinde başkaca aktörlerin etkinlik kurmasının önüne geçebilir.

Görülmektedir ki güç merkezi inşa politikası, Rusya'yı diğer tüm fırsatlarda olduğu gibi uluslararası göçü de genel dış politikasının konusu yapmaya itmektedir. SSCB'nin dağılmasının ardından bölgedeki en güçlü çekim merkezlerinden biri olmaya devam eden Rusya, bu göç akımı karşısında ekonomik ve politik zorluklar yaşasa da kısa zamanda bunu kendi lehine çevirmeyi ve araçsallaştırmayı başarmıştır (Denisenko vd., 2003, s. 4; Gluşkova & Horeva 2016, s. 72).

Günümüzde Orta Asya ülkelerinin nüfusunun %10'a yakını Rusya'da istihdam edilmekte ve bu sayede elde ettiği gelire kendi ülkesindeki ailelerini geçindirmektedir (Gaeva, 2018, s. 28). Bu noktada, Orta Asya nüfusunun 2050 yılına kadar %36,9 oranında büyüme beklentisi dikkate alındığında ve bölgenin öncelikli göç hedefinin Rusya olduğunu değerlendirildiğinde bölge ülkeleri arasında istihdam ve işgücü ihtiyacı eksenli karşılıklı bağımlılığın süreceği öngörülebilir (Makhanov, 2020).

Karşılıklı bağımlılığın sürmesinde, Yakın Çevresinin Rus kültürüne ve diline olan aşinalığı hiç şüphesiz ki rol oynamaktadır. Bu da bize, Rusya'nın

bölgede ciddi bir yumuşak gücü temsil ettiğini ve bu temsilin süreceğini göstermektedir. Zira Rusya'ya göç eden ve orada elde ettiği gelire ülkesinde çeşitli ekonomik gelişmelere yol açan göçmenler, beraberinde Rus kültürüne ve diline olan bağlılığı da getirmektedir (Özel Özcan & Sevindik, 2022, s. 62). Bu nedenle Rusya'nın izlediği göç politikası, Rusya'nın yumuşak gücünü artırmakta ve BDT ülkeleri ile ilişkilerini, dolayısıyla Yakın Çevresindeki etkinliğini pekiştirmektedir.

Göçmenlerin, gittikleri ülkenin dilini, davranış biçimlerini, tavırlarını, geleneklerini ve dış görünüşlerini zamanla benimsedikleri ve kimi zaman da etkisine girdikleri görülmektedir (Park, 1914, s. 607). Belirli bir zamana yayılan ve mütemadiyen devam eden uyum süreci sonunda oluşan homojenlik, bireyin kendi kültürü ile olan mesafesini açmakta ve bu sayede göç ettiği toplum değerlerini benimsemeye başlamaktadır (Park, 1914, ss. 608-611). Buradan hareketle Rusya'da bulunan göçmenlerin, edindikleri yaşam deneyimi ve kültürel benzeşme sonucunda niteliklerini yükselttiklerini; eğitim, kültür ve alışkanlıklarında değişiklikler meydana geldiğini kaydetmek önemlidir (Yılmaz, 2014, s. 1692). Göç vermek Yakın Çevre ama özellikle Orta Asya ülkeleri için beşerî sermayenin ciddi oranda kaybı anlamına gelse de göçmenler yoluyla elde edilen ekonomik kaynakların ve kültürel öğelerin, bu ülkeler için ciddi kazançları ifade ettiği bir gerçektir (Sayın vd., 2016, s. 3). Nüfus yoluyla meydana gelen bu etkileşim, Rusya'nın izlediği göç politikasının Avrasya coğrafyasında Rusya eksenli bir kültür merkezi yaratmasının sosyolojisini de açıklamaktadır. Ukrayna, Gürcistan ve Ermenistan ile olan ilişkilerin yol açtığı kırılmaya karşın Rusya, Orta Asya'da kültürel ve politik etkisini güçlendirmek için tüm araçları kullanmaktadır.

Rusya'nın göç politikasına neorealist açıdan bakmak, göç politikasını anlamayı kolaylaştıracak çeşitli anlam çerçeveler sunmaktadır. Rusya, devlet dışı aktörlerin siyaset etkilemesini yadsımasa da muhatap olarak hala devleti esas almaktadır. Bu da Orta Asya ülkeleri ile yürüttüğü siyasette, göçü yönetmek üzere devletler düzeyinde bir siyaset kurgulamasını beraberinde getirmektedir. Rusya, dış politikasını ve bunun bileşenlerinden biri olarak göç politikasını, devletlerin kendi güvenliklerini sağlamak için kendilerine güvenmeleri gerektiğinin kabulünden yola çıkarak güvenlik, güç, ulusal çıkar gibi kavramları esas alarak kurgular. Dolayısıyla göç politikası, 'yüksek' siyasetin konusu olarak algılanmakta ve yumuşak gücün değil, sert gücün bileşeni olarak değerlendirilmektedir. Bundan başka Rusya, sistemi anarşik yapısının tehdit ürettiğini, tek kutupluluğun bu tehditleri ve riskleri arttırdığını savunarak çok kutupluluğu savunur. Buna ulaşmak için de güç merkezi inşasına girişir ki bunun araçlarından biri de göç politikasıdır.

7. SONUÇ

Rusya'nın izlediği göç politikasının, güç merkezi inşa politikasının bir fonksiyonu olup olmadığının incelendiği çalışmanın ulaştığı ilk sonuç, Rusya'nın iç ve dış göçü birbirinden kesin çizgilerle ayrılmadığı, yani iç ve dış göçü girift bir biçimde ele aldığıdır. Bununla birlikte Rusya'nın Yakın Çevre olarak adlandırılan ve daha ziyade eski Sovyet ülkelerinden kaynaklanan göçle bunların dışında kalan ülkelerden kaynaklanan göçün yönetiminde, uygulama düzeyinde, bir ayrıma gittiği görülmüştür. İkinci gruptaki ülkelerden kaynaklanan göçlere karşı daha sıkı bir rejim uygulanırken Yakın Çevreden kaynaklı göçler bu sıkı denetimden muaf tutulmaktadır. Bu ayrım, Rusya'nın hedef coğrafyada birtakım önceliklere sahip olduğuna işaret olarak değerlendirilmiştir. Bu öncelikler, Yakın Çevre'de ama özellikle Orta Asya'da etkinlik kurmak, başkaca aktörlerin etkilerini sınırlamak ve göç hareketlerini dış politika aracı gibi kullanmak olarak görülmüştür. Bu noktada Rusya, uluslararası göçü araçsallaştırmaktadır. Çalışmanın buradan hareketle ulaştığı bir diğer sonuç, bu araçsallaştırmanın, Rusya'yı bir çekim merkezi meydana getirerek gücünü pekiştirme ve nihayetinde güç merkezi inşa etmeyi hedeflemesidir. Nitekim görülmektedir ki Rusya, uluslararası göçün ana hedefi olmamakla birlikte ağırlıklı olarak Orta Asya ülkeleri, Çin ve 2014 müdahalesinden sonra Ukrayna'dan kaynaklanan göçlere maruz kalmakta ve söz konusu göç, ikili ilişkilere yansımaktadır. Söz konusu süreç, özellikle Orta Asya ülkeleriyle olan ilişkilerde Rusya lehine bir etki doğurmaktadır. Ukrayna, Gürcistan ve Ermenistan'ın Batıcı tutumlarının Rusya ile ilişkilerinde yol açtığı kırılmanın neden olduğu gerilim, Rusya'nın sert politika izlemesine neden olmuştur. Göç süreçlerini yönetmenin ifade ettiği yumuşak araçlar, bu bölgede geri planda kalırken Orta Asya özelinde daha gözle görülür sonuç vermektedir.

Orta Asya ağırlıkta olmak üzere Yakın Çevre'de gerçekleşen nüfus hareketi, Rusya ile Yakın Çevresi arasında ulus-ötecilik yaratmak ve hedef ülke olarak Rusya'yı etkilediği kadar kaynak ülke olarak Yakın Çevre ülkelerini de etkilemektedir. Bu etkileşim sonucu meydana gelen ortak toplumlar, yine Rusya'nın lehine olmak üzere, ulusötesi bir düzlemde bir araya gelmektedir. Dolayısıyla bu sosyolojik durumun Rusya'nın güç merkezi inşa politikasına hizmet ettiği sonucuna da ulaşılmıştır.

Çalışmada ulaşılan bir başka sonuç, maruz kaldığı uluslararası göç karşısında Rusya'nın izlediği proaktif politika üzerinedir. Uluslararası sistemin dayatmaları ve küresel aktörlerin izlediği, Rusya tarafından 'çevreleme' olarak algılanan politikalar, Rusya'nın soğukkanlılığını zedelemekte ve Rusya'yı

agresif bir dış politika izlemeye itmektedir. Bu ise Rusya'yı inisiyatif almaya zorlamaktadır.

Rusya göçü araçşallaştırıyor stenografisi, indirgemecedir. Zira daha yakından bakıldığında, Rusya'nın göçe çok daha yüksek sayıda ilgili kurum ve görüşe sahip olduğunu görülmektedir. Rusya, bütünleşik ve yekpare bir karar sürecini ifade etmekte midir? Dış İşleri Bakanlığı, uluslararası göçü bir araç olarak değerlendirirken, güvenlik birimleri bunu bir tehdit; ticaret sektörü ise kullanışlı bir kaynak, sınır devriyeleri ise önlenmesi gereken bir süreç olarak değerlendirmektedir. Ancak stenografik ifadeler yine de işimizi kolaylaştırır ve Rusya'nın uluslararası göç dış politika aracı yapma gayretini açık olarak ortaya koyar.

Uluslararası sistemin temel aktörleri olarak devletlerin denetim ve egemenliklerinin belirli oranda sınırlanması, sermayenin ve emeğin hızlı dolaşımı, gelişen teknoloji ile birlikte iletişim ve ulaşım imkanlarının artması ve uluslararası barıştan yoksun istikrarsız bölgelerin varlığı Rusya'nın artan oranda ve sürekli biçimde göçe maruz kalmasını beraberinde getirmektedir. Rusya'nın bu süreci lehine çevirmeye yönelik politikalar geliştirmesine rağmen uyum ve entegrasyon süreçlerinin yönetimi konusunda karnesinin iyi olmadığı tespit edilmiştir. Bu da Rusya'nın merkez olma konumunun, ancak göç politikasının tüm süreçlerini başarılı biçimde yönetmesi halinde mümkün olabileceğini göstermektedir.

Uluslararası politika, yeni kavram, konu ve öncelikleri bünyesine kattıysa da güç ve güvenlik, merkezi konumunu korumaktadır. Bununla birlikte sistem, devletlerin kendi güvenlikleri için en çok kendilerine güvenmek zorunda kaldıkları bir alan olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla Rusya, kendi güvenliğini sağlamak ve küresellik iddiasını sürdürmek için güç elde etmeye ve uluslararası göç gibi süreçleri bu gücün kaynağı haline getirmeye çalışmaktadır. Uluslararası hukuk, karşılıklı bağımlılık, sosyal inşa gibi sistemi yumuşatıcı yeni kavramları literatüre girse de güç, güvenlik, devlet gibi realistik kavramlar, Rusya dış politikasını anlamak için hala en kullanışlı kavramlar olarak görünmektedir.

8. ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazar ile üçüncü taraflar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

9. MADDİ DESTEK

Bu çalışmada herhangi bir fon veya destekten yararlanılmamıştır.

10. YAZAR KATKILARI

N.İ. : Fikir

N.İ.: Tasarım;

N.İ. : Denetleme;

N.İ. : Kaynakların toplanması ve/veya işlenmesi;

N.İ. : Analiz ve/veya yorum;

N.İ. : Literatür taraması;

N.İ.: Yazıyı yazan;

N.İ. : Eleştirel inceleme

11. ETİK KURUL BEYANI VE FİKRİ MÜLKİYET TELİF HAKLAR

Çalışmada etik kurul ilkelerine uyulmuştur ve fikri mülkiyet ve telif hakları ilkesine uygun olarak gerekli izinler alınmıştır.

12. KAYNAKÇA

Abaşın, S. (2018). V Rossii mnogo 'nelegalnih' migrantov?. 18 Nisan 2023 tarihinde <https://refugee.ru/news/v-rossii-mnogo-nelegalnyh-migrantov/> adresinden erişildi.

Adamson, F. B., & Tsourapas, G. (2018). Migration diplomacy in the world politics. *International Studies Perspectives* 20(2), 113-128.

Andreev, E., & Vişnyovski, A. (2014). Blijajšie demorafiçeskie perspektivi Possii. *Demoskop Vikli*, No: 601-602. 6 Kasım 2023 tarihinde <http://demoscope.ru/weekly/2014/0601/tema03.php> adresinden erişildi.

Arı, T. (2002). *Uluslararası ilişkiler teorileri*, 2. Baskı, Bursa: Alfa Yayınlar.

Burchill, S., Linklater, A., Devetak, R., Donnelly, J., Nardin, T., Paterson, M., Reusmit, C. Ve True, J. (2023). *Uluslararası ilişkiler teorileri*, İstanbul: Küre Yayınları.

Demintseva, E., Mkrçyan, V., & Florinskaya, Yu. (2018). Migratsionnaya politika: diagnostika, vizovı, predlojenie, Tsentr Strategiçeskih Razrabotak. 18 Nisan 2023 tarihinde <https://www.hse.ru/mirror/pubs/share/218427665> adresinden erişildi.

Denisenko, M., Fursa, E., Haraeva, O., & Çudinovsky, O. (2003). *Migratsionnaya politika v zarubejnih stranah i rossiyskoy federatsiyi: Opiı sravnitel'nogo analiza*. Moskva: Institut Ekonomiki Pehodnogo Perioda.

Durmuş, M. & Asma, Y. (2021). Rusya-Orta Asya ilişkileri. İNSAMER, 22.01.2021. 11 Aralık 2023 tarihinde https://insamer.com/tr/rusya-orta-asya-iliskileri_3649.html adresinden erişildi.

Gaeva, A. (2018). İmmigratsionnaya politika Rossii: problemi ve perspektivi. *Sotsialno-Gumanitarnie Znanie*, 2, 23-37.

Gluşkova, G., & Horeva, O. (2016). *Regionalnaya ekonomika: demografiçeskaya i migratsionnaya politika*. Moskova: Knorus. ss. 9-72.

- Greenhill, K., (2008) Strategic engineered migration as a weapon of war, civil wars, *10*(1), 6-21.
- Gürler, A. Y., & Yolcu Yavuz, S. (2022). Suriye krizine neorealist perspektifle Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nun yaklaşımı: 1957 & 2011 krizleri, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 9(2), 207-246.
- Huramov, H. (2022). Rossiya menyaet migratsionnuyu poliitku. Çto eto mojet oznachat dlya migrantov?. 5 Haziran 2023 tarihinde <https://rus.ozodi.org/a/32105171.html> adresinden erişildi.
- IOM, (2020). World Migration Report 2020, 15 Nisan 2023 tarihinde https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf adresinden erişildi.
- İpek, N. (2019). Rus dış politikasının yeniden yapılanmasında Asya faktörü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Kremlin, (2012). Prezident urverdil kontseptsiyu gosudarstvennoy migratsionnoy politiki rossiayskoy federatsiyı do 2025 goda. 3 Haziran 2023 tarihinde <http://kremlin.ru/events/president/news/15635> adresinden erişildi.
- Kremlin. (2018). O kontseptsiyı gosudarstvennoy migratsionnoy politika rossiyskoy federatsıı na 2019–2025 godı. 3 Haziran 2023 tarihinde <http://www.kremlin.ru/acts/bank/43709> adresinden erişildi.
- Makhanov, K. (2020). UN population prospects: Case of central Asia. 6 Haziran 2023 tarihinde <https://www.eurasian-research.org/publication/un-population-prospects-case-of-central-asia/> adresinden erişildi.
- McAuliffe, M., & Triandafyllidou A. (2021). World migration report 2022. *International Organization for Migration (IOM)*, 1-540.
- MIPEX, (2020). Key findings, 24 Aralık 2021 tarihinde <https://www.mipex.eu/russia> adresinden erişildi.
- MİD RF. (2003). Kontseptsiya regulirovanie migratsionnih protsessov v rossiyskoy federatsiyı. 3 Haziran 2023 tarihinde https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/1585377/ adresinden erişildi.
- Necefoğlu, A. (2017). Rusya Federasyonu'nun güvenlik anlayışının neorealist perspektiften analizi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara.
- OCHA, (2015). In Tajikistan, migrant wives lead preparedness and response, 7 Ekim 2021 tarihinde <https://www.unocha.org/story/tajikistan-migrant-wives-lead-preparedness-and-response> adresinden erişildi.
- Özdal, B. & Argalı, M. (2022). Bir modern diplomasi türü olarak göç diplomasisi. *Diplomasi Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 18-38.
- Özdal, B. (2013). *Diplomasi Tarihi I*. Bursa: Dora Yayınları.
- Özel Özcan, M. S. & Sevindik, E. (2022). Rusya federasyonu ve orta Asya ülkeleri arasında “göç gücü” rekabeti. *Diplomasi Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 57-73.

- Park, R. E. (1914). Racial assimilation in secondary groups with particular reference to the negro. *American Journal of Sociology*, 19(5), 606–623.
- Rosstat, Demografiya, 18 Nisan 2023 tarihinde <https://rosstat.gov.ru/folder/12781> adresinden erişildi.
- Steger, N., (2014). The Weaponization of migration: Examining migration as a 21st century tool of political warfare, Naval Postgraduate School, California.
- Ruskiy Mir, (2023). Ruskiy tsentr, 10 Haziran 2023 tarihinde <https://ruskiymir.ru/rucenter/> adresinden erişildi.
- Sayın, Y., Usanmaz, A., & Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1-13.
- Sputnik, BM: Rusya, en çok göçmen ağırlayan ilk 5 ülke arasında. 10 Kasım 2021 tarihinde <https://tr.sputniknews.com/20210116/bm-rusya-en-cok-gocmen-agirlayan-ilk-5-ulke-arasinda-1043589007.html> adresinden erişildi.
- Temizer, S. (2022). Mültecilere yönelik “Araçsallaştırma” ve “Tarama Yönetmeliği” kavramlarının yasallaşmasını reddediyoruz (Uluslararası İnsan Hakları Örgütleri), 20 Kasım 2023 <https://sendika.org/2022/11/multecilere-yonelik-aracsallastirma-ve-tarama-yonetmeliği-kavramlarinin-yasallasmasini-reddediyoruz-uluslararasi-insan-haklari-orgutleri-6719552021https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-mevzuatina-gocmenlerin-aracsallastirilmasi-kavramini-eklemeye-hazirlaniyor/2444034> adresinden erişildi.
- Türkrus, (2021). Rusya'nın göçmen haritası: Nereden geliyorlar, hangi işlerde çalışıyorlar?. 14 Kasım 2021 tarihinde <https://www.turkrus.com/911816-rusyanin-gocmen-haritasi-nereden-geliyorlar-hangi-islerde-calisiyorlar--xh.aspx> adresinden erişildi.
- UNHRC Regional Summaries, (2020). Asia and the Pacific, 15 Aralık 2021 tarihinde https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/gr2020/pdf/Chapter_Asia.pdf#_ga=2.169871010.306857465.1641474909-1719263994.1641474909 adresinden erişildi.
- UNHRC Türkiye. (2023). Bir bakışta eğilimler. 14 Nisan 2023 tarihinde <https://www.unhcr.org/tr/ilk-bakista-rakamlar-2> adresinden erişildi.
- Vedomosti, (2023). Mintrud zayavil o potrebnosti ekonomiki v eše 2,5 mln rabotnikov k 2030 godu. 5 Haziran 2023 tarihinde <https://www.vedomosti.ru/business/news/2023/05/19/975871-mintrud-potrebnosti-ekonomiki-v-rabotnikov> adresinden erişildi.
- Waltz, K. (2009). *İnsan, devlet ve savaş*, Ankara: Asil Yayıncılık
- Yakimov, A. (2018). Rusya'daki suçların büyük bir kısmını göçmenler mi işledi? 6 Mayıs 2023 tarihinde <https://refugee.ru/news/bolshinstvo-prestuplenij-v-rossii-sovershaetsya-migrantami/> adresinden erişildi.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Turkish Studies*, 9 (2), 1685-1704.